

Gerrit Krol. *De mechanica van het liegen*. Essays. Querido

Essays of colleges - bij Gerrit Krol is het verschil minimaal. In het najaar van 1994 was hij als gastschrijver verbonden aan de Rijksuniversiteit Groningen en de colleges die hij toen gaf, zijn nu - in herziene vorm - gepubliceerd als essays. *De mechanica van het liegen* heet de bundel, maar dat suggereert veel meer orde en systematiek dan de essays bevatten. Het titelessay is eerder een gezellige causerie met als leidraad het liegen, waarin Krol van alles ter sprake brengt, van Kants opvatting van de morele waarheid tot de verstandige leugen in het huwelijk en de illusie van waarheid in de geslaagde roman of film.

Een conclusie ontbreekt; Krol is ergens begonnen en houdt ook weer ergens op, zo te zien volstrekt willekeurig. Het geldt, zij 't niet steeds in even sterke mate, voor meer essays in de bundel. Als de studenten over de stof tentamen hebben moeten doen, dan zal hun dat niet gemakkelijk zijn gevallen - tenzij ze al goed thuis waren in de denkwereld van de docent. Want veel van wat Krol bespreekt is ook in zijn eerdere werk aanwezig. Kennelijk heeft hij de gelegenheid aangegrepen om weer eens een nieuwe rondgang te maken door zijn mentale universum, met als belangrijkste wegwijzer: de rol van het toeval in wat voor hem de 'grote drie' zijn, de wetenschap, de literatuur en de filosofie.

De essays demonstreren dus, zou je kunnen zeggen, wat erin besproken wordt. Dat is niet zo verwonderlijk, want Krol beschouwt het toeval beslist niet als iets louter negatiefs. Heel mooi definieert hij het ergens als de 'kosmische regen die onophoudelijk toeslaat, ons leven teistert en verrijkt'. Vooral naar het laatste gaat zijn aandacht uit. Mensen plegen met het toeval hun voordeel te doen, zowel in de wetenschap als in de literatuur. In het vermogen van de dichter het toeval naar zijn hand te zetten ziet Krol zelfs hét criterium ter beoordeling van de 'dichterlijke potentie'. Elk geslaagd gedicht berust op een combinatie van geluk en talent.

Het gaat erom uit de chaos een orde te creëren die achteraf het aanschijn kan krijgen van een onontkoombaar, noodzakelijk geheel. Het best lijkt dat nog gelukt in de natuurwetenschappen, voor menig een de belichaming van ware, ontwijfelbare kennis. Krol ziet er echter ook het betrekkelijke van in, getuige het volgende citaat over de natuur: 'Het harde, feitelijke dat van haar afstraalt, gaat meer van onze wetenschap uit. Eerder zie ik de natuur, alle mogelijke natuurwetten inclusief, als een weliswaar stevige, maar toch enigszins te vermurwen substantie - afhankelijk van hoe ze wordt toegesproken. De natuur is evenwel zoveel machtiger dan wij dat we ons die inschikkelijkheid moeten voorstellen in termen van marges. Maar aangezien wijzelf ook tot de natuur behoren is er ruimte voor ons en kunnen we tot op zekere hoogte denken - en doen - wat we willen'.

Het zijn niet de woorden van een hard core positivist, eerder die van een relativist zonder enige neiging tot defaitisme. Daarvoor is bij Krol de verwondering over en de bewondering voor alles wat er desondanks geweten kan worden te groot. Zelf doet hij trouwens ook zijn best, compleet met formules en figuren zoals we dat van hem gewend zijn, bijvoorbeeld om de relatie tussen schoonheid, orde en complexiteit bij de appreciatie van literatuur te achterhalen.

In een ander essay beschrijft hij een 'experiment', waarin hij met een groep studenten een literaire tekst probeert te schrijven - een 'simulatie' van hetgeen zich doorgaans slechts in het hoofd van één auteur afspeelt. Elke auteur kiest steeds uit een in principe oneindig aantal mogelijkheden, die hier in de verschillende bijdragen van de studenten een beperkte maar wel zeer concrete gestalte aannemen.

Of het resultaat (dat in een bewerking van Krol bij het essay is afgedrukt) erg de moeite waard is, valt misschien te betwisten. Maar het experiment verheldert in elk geval veel omtrent zijn eigen manier van schrijven en geeft aan waar zijn voornaamste belangstelling ligt: minder bij het resultaat dan bij het proces van het schrijven. In het essay maakt hij een vergelijking met de zogenaamde 'Monte-Carlomethode' uit de wiskunde. Schrijven heeft Krol vaak gedaan door middel van 'steekproeven': je gaat uit van een gegeven (een vaag beeld of gevoel, een plaats of een emotie, een herinnering) en bestookt dit vervolgens met allerlei 'beschrijvingen', zonder bij voorbaat te weten waar je uit zult komen. Dat blijkt altijd pas achteraf.

Deze methode, waarvan Krols boeken de zichtbare sporen dragen, lijkt eerder te passen bij een dichter dan bij een romancier. Vandaar wellicht dat in deze essays zijn literaire aandacht zo vaak naar de poëzie uitgaat, vooral naar die van Achterberg en Faverey, over wie bovendien twee afzonderlijke stukken zijn opgenomen. Ook bij hen is de inzet telkens een transformatie van chaos en complexiteit in orde en schoonheid, een proces dat Achterberg in zijn gedichten beschrijft (Krol interpreteert diens poëzie bij voorkeur in poëtische zin) en dat Faverey in zijn gedichten laat gebeuren.

Beide dichters zijn erin geslaagd het toeval naar hun hand te zetten. Krol op zijn beurt laat in *De mechanica van het liegen* zien hoe het toeval (in de gedaante van een citaat, een herinnering, een observatie of wat dan ook) hem prikkelt tot gedachten, anekdoten, associaties. Een hele stroom, met daarin aardige terloopse zinnestelsels, zoals (over het 'wiskundige' schrijven van Battus) 'Feiten bewijst hij door ze te construeren' of 'Van vooroordelen heb ik geen last, alleen maar profijt', maar ook de bekentenis op school voor opstellen 'herhaaldelijk' tweeën en drieën te hebben gekregen - iets wat hem alleen maar vertelde (het gaat over originaliteit) dat hij 'op de goede weg' was.

Echt iets nieuws zal men intussen niet aantreffen. Krol heeft zich in zijn colleges-essays voornamelijk beperkt tot herhaling, uitbreiding en digressie. Met als gevolg dat de zo gewenste noodzaak en onontkoombaarheid wel eens lijken te ontbreken - die ontstaan in feite pas als je er ook de rest van zijn oeuvre bij denkt.

(de Volkskrant, 22-9-1995)